

بسمه تعالی

اثر بخشی حوزه های علمیه بر تحکیم روابط زوجین در خانواده طلاب

استاد راهنما: سرکار استاد مریم جعفری

محققان: نادیا پژمان، خدیجه سادات محمدی امین، زبیده ذاکری

مدرسه علمیه فاطمه معصومه سلام الله علیها بندر عباس

استان هرمزگان

چکیده

حوزه های علمیه به عنوان مهمترین مراکز تربیت دینی نقش موثری در ایجاد روابط مناسب بین خانواده های جامعه، مخصوصا خانواده طلاب دارد. با توجه به تاثیر مستقیم روابط زوجین بر ارتباط کل اعضاء خانواده، تحکیم روابط زوجین از اهمیت زیادی برخوردار است. طلاب و روحانیون با استفاده از محیط آموزشی حوزه های علمیه و بهره مندی از آموزه های دینی و الگوپذیری از زندگی و توصیه های بزرگان دین به ویژه معصومین (علیهم السلام) در کسب فضایل، توانسته اند مهارت های روابط حسنه با خانواده و همسران را کسب کنند. همین امر سبب تحکیم بنیان خانواده ایشان است. حوزه های علمیه در تلاش است که در تحکیم این روابط گامهای موثری بردارند و با اتخاذ سیاستها و برنامه های مناسب برای طلاب چه قبل و چه بعد از ازدواج از ایجاد تنش و نارضایتی هایی که ممکن است در زندگی طلاب ایجاد شود جلوگیری کرده و از این طریق موجب استحکام زندگی مشترک زوجین شوند. در این مقاله نظام های علمی و آموزشی حوزه های علمیه، مراحل تحصیلات و محتوای درسی حوزه و بایسته های طلبه و روحانی از جمله برخوردهای اجتماعی، برخوردهای خانوادگی و همچنین روابط همسری و اقدامات حوزه های علمیه در راستای تحکیم روابط خانواده بیان شده است.

کلید واژه ها: حوزه علمیه، روابط خانواده، طلاب، زوجین، تحکیم روابط زوجین

خانواده رکن اساسی جامعه انسانی است و شرط پویایی آن وجود روابط صحیح و پایدار میان همسران است. تحصیل معرفت به این گونه روابط، نیازمند آشنایی هر یک از اعضا با وظایف و حقوق خویش است. حال اگر این وظایف به درستی و تحت نهاد تربیتی اصیل اسلامی (حوزه علمیه)، از افراط و تفریط به دور باشد شاهد بهترین روابط میان زوجین خواهیم بود. پیوند زناشویی امری غریزی و از نیازهای اولیه و اساسی انسان است و نیازی به آموزش و محرک خاص ندارد. اما تداوم این پیوند و داشتن روابطی صحیح که به پایداری خانواده منجر می شود، نیازمند آموزش از سوی متولیان است. در این میان طلاب بیش از دیگران باید در روابط خانوادگی بخصوص همسرمداری از رفتارهای مطلوبی برخوردار باشند زیرا از یک جهت به عنوان الگوی رفتاری اطرافیان می باشند و از طرف دیگر به دلیل انتساب به دین رفتارهای آنان باعث نگرش مثبت یا منفی نسبت به دین می شود. امروزه با اینکه میزان اختلافات خانوادگی در بین زوجهای طلبه نسبت به دیگر اقشار جامعه بسیار کمتر می باشد اما همین میزان کم هم به عنوان یک مشکل می تواند مطرح شود که این امر اهمیت پرداختن به این موضوع را روشن می سازد. حال سوال این است که با وجود منابع دینی که سرشار از آموزه هایی در جهت ارتقاء اخلاق انسانی در تمام سطوح زندگی می باشند و حوزه های علمیه به عنوان مراکز اصلی تعلیم این آموزه ها هستند، این مراکز آموزشی_ دینی تا چه اندازه توانسته اند با تاثیر بر دانش آموختگان خود این آموزه ها را از حالت تئوری به عملی تبدیل نمایند .

اهمیت پرداختن به موضوع، ریشه در اهمیت نهاد خانواده دارد. نهاد مقدس خانواده رکن بنیادین اجتماعی بشری و محمل فرهنگ های گوناگون است تا آنجا که سعادت و شقاوت امتهای مرهون رشادت و ضلالت خانواده می باشد. پیوند زناشویی امری غریزی و از نیازهای اولیه و اساسی انسان است و نیازی به آموزش و محرک خاص ندارد. اما تداوم این پیوند و داشتن روابطی صحیح که به پایداری خانواده منجر می شود، نیازمند آموزش از سوی متولیان است. در این میان طلاب بیش از دیگران باید در روابط خانوادگی بخصوص همسرمداری از رفتارهای مطلوبی برخوردار باشند زیرا از یک جهت به عنوان الگوی رفتاری اطرافیان می باشند و از طرف دیگر به دلیل

انتساب به دین رفتارهای آنان باعث نگرش مثبت یا منفی نسبت به دین می شود. امروزه با اینکه میزان اختلافات خانوادگی در بین زوجهای طلبه نسبت به دیگر اقشار جامعه بسیار کمتر می باشد امام همین میزان کم هم به عنوان یک مشکل می تواند مطرح شود که این امر اهمیت پرداختن به این موضوع را روشن می سازد.

روابط انسان انعکاس آموخته های پیرامون اوست. فرهنگ و نحوه ی زیست هر فرد از اولین عوامل موثر در روابط او می باشد. یکی از عوامل موثر در تحکیم روابط زوجین، داشتن محیطی سالم و هدایتگر است؛ لذا روشنگری صحیح و عاقلانه که مورد تایید دین باشد و رسیدن به یک ایده مطلوب در تحکیم روابط همسران طلبه و همسررداری دینی یکی از اهداف این پژوهش است.

حوزه در لغت و اصطلاح

حوزه در لغت عرب یعنی ناحیه^۱، مجتمع و مکان^۲ ثقل و حوزه الاسلام به معنای حدود و ثغور و نواحی اسلامی است. کلمه حوزه یا حوزه های علمیه اصطلاحی رایج در جهان به ویژه نزد شیعیان به شمار می آید که به معنای مرکز تحصیل علوم دینی و به اصطلاح دانشگاهی برای آموزش و فراگیری علوم دینی و قدیمه است که با در اختیار داشتن گنجینه به یادگار مانده از خاندان نبوت و عترت فرهنگ بی نظیری را در تمام زمینه های علمی اجتماعی و بعضا سیاسی از خود به یادگار گذارده است.^۳

ساختار تشکیلات حوزه

با نزول آیه شریف « فَلَوْ لَأَنْفَرَمِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَ لِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ »^۴ زمینه تاسیس نهادی در اسلام فراهم شد که بعدها به وحایت و عالمان دین نام گرفت. بدین سان مراکز آموزشی دین

---

۱. مهیار، فرهنگ ابجدی عربی فارسی، ص ۳۴۸.

۲. حسینی واسطی زبیدی، تاج العروس من جواهر القاموس، ص ۵۵.

۳. کمالی سریلی، سیر تاریخی پیدایش حوزه های علمیه، ص ۶۰.

۴. - توبه (۹) ۱۲۲.

برای تفقه در دین بنا شد و در طول تاریخ اسلام شاهد تاسیس مدارس علوم دینی و تشکیل حلقه های بحث و گفت و گو درباره مسائل مذهبی هستیم. نکته مهم اینکه نظام آموزشی حاکم بر دوران حضور پیامبر اسلام و ائمه معصوم استفاده مستقیم معارف اسلامی از محضر معصومان بوده است و با گذشتن این دوران و ورود به عصر غیبت تغییری محسوس در شیوه تعلیم و تعلم علوم پدید آمده است. در زمان غیبت کبری از آن جا که نیابت عام حضرت ولی عصر به فقهای جامع الشرایطی سپرده شده است که عالم به دین مخالف هوای نفس و مطیع امر مولا باشند. مدارس آموزشی و حوزه های علوم دینی بسیاری برای تربیت چنین افرادی شکل گرفت. و تاریخ پر افتخار روحانیت تشیع در عصر غیبت گواه صادق زحمات خستگی ناپذیر استادان و فرزاندانی است که از این حوزه ها فارق التحصیل شده اند.^۱

در راس حوزه های علمیه همواره مقام مرجعیت قرار داشته و این امر در مورد حوزه های علمیه نجف اصفهان قم و... نیز صادق است. با پیروزی انقلاب اسلامی لزوم ایجاد تشکیلاتی منسجم برای اداره حوزه علمیه قم و دیگر حوزه های علمیه احساس شد. برای تحقق این امر، در سال ۱۳۶۰ شورایی مرکب از نه نفر از علمای حوزه از طرف حضرت امام خمینی و حضرت آیت الله العظمی گلپایگانی تحت عنوان شورای مدیریت حوزه علمیه قم مدیریت حوزه را به عهده گرفتند؛ ولی این سیر تکاملی همچنان ادامه پیدا کرد و طبق طرح ارائه شده از طرف مقام معظم رهبری دام ظلله هم اکنون شورایی تحت عنوان شورای عالی حوزه علمیه قم عهده دار سیاستگذاری در حوزه اند و مدیر حوزه اجرای مصوبات شورای مذکور را بر عهده دارد. وظایف شورای عالی مدیر حوزه و معاونتهای آن تدوین شده است ولی سیر تکاملی آن همچنان ادامه دارد.^۲

---

۱. علم الهدی، همان، ص ۱۳۹.

۲. همان، ص ۱۴۷.

خانواده از جمله فعالیت‌ها و اقدامات صورت گرفته از سوی حوزه علمیه خواهران و طلاب در فضای گسترده مجازی بوده است.^۱

ارائه مشاوره های تخصصی در رابطه با مهارت‌های همسررداری و راهنمایی طلاب در اتخاذ رفتار مناسب دینی در شرایط مختلف زندگی بویژه زندگی زناشویی، از اقدامات مهم حوزه های علمیه سراسر کشور می باشد . مشاوران از میان اساتید حوزه انتخاب می شوند . آموزش روشهای مشاوره به اساتیدی که تمایل دارند به عنوان مشاور در حوزه علمیه فعالیت کنند از طریق حوزه علمیه قم از اقدامات مهم این مرکز می باشد.

علاوه بر آن رشته تخصصی سطح سه با عنوان رشته مشاوره اسلامی در حوزه های علمیه بوجود آمده است که مهمترین اهداف آن شناخت مبانی و مسائل مشاوره اسلامی، بر مبنای آموزه‌های قرآن و روایات؛ ایجاد و ارتقاء مهارت‌های لازم جهت ارائه خدمات مشاوره و روان‌درمانی به طلاب؛ تقویت توان پاسخگویی به پرسش‌ها و شبهات و حل مشکلات و نیازهای مرتبط با زندگی دینی و تربیت طلاب مستعد، جهت ورود به سطوح بالاتر می باشد.^۲

ازدواج مقوله حساس و مهمی در تشکیل خانواده به عنوان بنیاد هر جامعه ای است لذا توجه به حساسیت ها و نیازمندی های پیش از ازدواج، ضروری بوده و باعث ایجاد آگاهی کافی در این امر مهم خواهد بود؛ بی تردید اقدام آگاهانه و سنجیده به تشکیل خانواده موفق می انجامد و از آسیب های احتمالی در این انتخاب سرنوشت ساز پیشگیری می کند .آموزه های دینی بر "انتخاب هم کفو" در موضوع ازدواج تاکید دارند و بر اساس تحقیقات انجام شده آموزش های پیش از ازدواج می تواند نقش کلیدی در کاهش نارضایتی زناشویی و در نهایت طلاق داشته باشد. از اقدامات مهم حوزه و امور فرهنگی مرکز خدمات حوزه های علمیه، برگزاری دوره های آموزش پیش از ازدواج (PME) می باشد. از اهداف مهم و اصلی برگزاری این دوره ها میتوانیم به «ارتقاء کیفیت

---

۱ - <https://www.mehrnews.com> - بر اساس اظهارات معاون فرهنگی تبلیغی حوزه علمیه خواهران، ۶ بهمن ۱۳۹۸

۲ - <https://masirtalabe.ir>

و سلامت ازدواج طلاب» و «پیشگیری از آسیب های احتمالی در انتخاب همسر» اشاره کنیم. البته مواردی مانند «ارتقاء توانمندی طلاب در انتخاب همسر مناسب»، «افزایش رضایت مندی با تاکید بر انتخاب مناسب و به موقع»، «ارتقاء مهارت های لازم در جهت تقویت و ثبات خانواده»، «پیشگیری از بروز آسیب های احتمالی در عرصه خانواده» و «ارتقاء نقش الگویی با انتخاب صحیح» اهداف فرعی این دوره را تشکیل می دهند. کارگاه مشاوره پیش از ازدواج، از خدماتی است که به طلاب مجرد ارائه می شود.^۱

نتیجه گیری

مقاله حاضر با عنوان اثر بخشی حوزه علمیه در تحکیم روابط زوجین می باشد که در این مقاله به بایسته های طلبه و روحانی و اقدامات لازمه در حوزه های علمیه برای تحکیم روابط زوجین پراخته شده است. حوزه علمیه به عنوان یکی از بزرگ ترین پایگاه های فرهنگی در کشور می تواند نقش موثری در تحکیم روابط زوجین ایفا کند. اهتمام حوزه به جاری کردن سبک زندگی اسلامی در خانواده ها و نوع نگاهی که به دانش آموختگان خود درباره ی هدف از ازدواج و نقش زوجین در تعالی همدیگر القا می کند، تاثیر بسزایی در رشد ارتباطات خانواده دارد. این مرکز علمی - مذهبی با اتخاذ سیاست های آموزشی و فرهنگی مرتبط با خانواده، در ارتقای روابط همسران گام موثری

۱- <https://ismc.ir> بر اساس اظهارات صابری کارشناس مسئول اداره امور خانواده معاونت تهذیب حوزه های علمیه ۹۹/۱۰/۱

برمیدارد. با اینکه آمار طلاق و اختلاف های خانوادگی در بین جامعه طلاب نسبت به بقیه ی اقشار پایین تر است، اما به نظر می رسد در حوزه های علمیه علاوه بر فعالیت های انجام گرفته، نیازمند برنامه ریزی بهتر و هدفمند تر در این حوزه هستیم.

فهرست منابع و مآخذ

* قرآن

۱- ابن بابویه، محمد بن علی، من لا یحضر الفقیه ج ۴، بیروت، نشر دار المعارف، ۱۳۶۰ ش.

۲- رخوردار فرید، آداب الطلاب ج ۱، تهران، نشر لاهوت، چاپ چهارم، ۱۳۹۰ ه ش.

- ۳- حر عاملی، محمدبن حسن، وسایل الشیعه، تهران، نشر لاهوت، ۱۳۸۸ ه ش
- ۴- خمینی، روح الله، صحیفه نور ج ۲۰، پدید آورنده: انجمن فرهنگی هنری شهید بهروز محمدی، قم، نشر دفتر نشر معارف، ۱۳۹۳ ه ش
- ۵- رخشاد، محمد حسین، در محضر آیت الله بهجت ج ۱، قم، انتشارات موسسه فرهنگی سماء، چاپ سوم. ۱۳۸۲ ه ش.
- ۶- شعیری، محمد بن محمد، جامع الاخبار، ج ۱، نجف اشرف عراق، انتشارات مطبعه الحیدریه
- ۷- صدر المتألهین، شرح اصول الکافی، ج ۲، به تصحیح محمد خواجوی و تحقیق علی عابدی شاهرودی، تهران، انتشارات موسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی، چاپ اول ۱۳۶۶ ه ش
- ۸- طبرسی، حسین النوری، مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، قم، نشر موسسه آل البيت، ۱۴۰۷ ه ق
- ۹- عاطف وحید، محمد کاظم، لواسانی، فهیمه، احمد پور، احمد رضا، مهارتهای ارتباطی همسران، انتشارات آهنگ قلم، چ اول
- ۱۰- علم الهدی، منصور، درآمدی بر شناخت حوزه و روحانیت، قم انتشارات نصایح، چاپ اول ۱۳۷۹ ه ش
- ۱۱- قائمی، علی، خانواده و مسائل همسران جوان. قم، انتشارات امیری، چاپ دوازدهم ۱۳۷۶ ه ش
- ۱۲- کلینی، محمدبن یعقوب، اصول کافی ج ۴. ترجمه حسین استاد ولی، تهران، نشر دار الاسلام، ۱۳۷۹
- ۱۳- کمالی سریلی، عبدالقادر، سیر تاریخی پیدایش حوزه های علمیه، مقاله نور مگز، شماره هفتم، زمستان ۱۳۸۸
- ۱۴- مهیار، رضا، فرهنگ ابجدی عربی فارسی، تهران، انتشارات اسلامی چاپ دوم، ۱۳۷۵ ه ش،

۱۵- مرتضی حسینی واسطی زبیدی، تاج العروس من جواهر القاموس، چاپ اول، جلد ۸، دارالفکر ۱۴۱۴ ه ق

۱۶- مختاری، رضا، سیمای فرزندگان، قم، نشر بوستان کتاب، ۱۳۸۶ ه ش.

۱۷- محمدی ری شهری. محمد، منتخب میزان الحکمه، تلخیص حمید حسینی، قم، انتشارات سازمان چاپ و نشر دار الحدیث، چاپ دهم.

۱۸- وافی، علی، نسیم هدایت، رهنمودهای بزرگان به طلاب جوان، قم، انتشارات شفق، چاپ دوم، ۱۳۸۸.

منابع الکترونیکی (اینترنت)

moshaverebama.com/categor

<https://ismc.ir>

<https://www.mehrnews.com>

<https://masirtalabe.ir>